

Nagy Mihály Zoltán

A román pártok magyarságpolitikája

(1944. augusztus–1945. március)

A romániai magyar nemzeti közösség¹ 20. századi történelmének során, 1944 őszén immár harmadik alkalommal kellett felmérje és kidolgozza a társadalmi és politikai integrálódás lehetőségeit és stratégiáját.² A magyarság esetében először is egy „belső” integrálódási folyamat zajlott le, amely egyrészt abból a szükségszerű történelmi tényből fakadt, hogy a II. bécsi döntés következtében kettészakított erdélyi magyarság újból „egy határon” belül került, másrészt az *adott rendszeren* belül meg kellett találnia a politikai szervezkedés *lehetséges formáit* és biztosítania kellett a háború miatt komoly veszteségeket szenvedett magyar jellegű intézményrendszer *működésének feltételeit*. Az átmenet sokkal rövidebb idő alatt zárult le, mint az 1918-as impériumváltás után. Okait abban kereshetjük, hogy a korábbi erdélyi magyar politikai vezetőréteg nem volt akcióképességének birtokában (internálták, vagy házi őrizet alá vonták őket), és az erdélyi magyar politikum ellenzékének számító teljes magyar szocialista és kommunista világnézetű szellemi elit és párttagok, a mögöttük álló baloldali pártok és a Vörös Hadsereg hathatós támogatásának következtében gyorsan alkalmazkodtak az új viszonyokhoz. Ezzel párhuzamosan zajlott le a magyar közösség „külső” integrálódása. Egyéni és közösségi szinten tisztázni kellett a román állammal szembeni viszonyát, vagyis a *lojalitás kérdését*.

A román pártok magyarságpolitikájának elemzését éppen az indokolja, hogy az integrálódás stratégiájának kidolgozói, illetve az integrálódást „*levezető*” politikai szervezetnek célkitűzései ehhez a realitáshoz kellett igazodjanak.

Az új román államhatalom kiépülése és a szovjet érdekérvényesítés

Az 1944. augusztus 23-i sikeres puccsot követően felállt kormány összetétele, illetőleg az első kormányzati intézkedések és nyilatkozatok egyértelműen azt támasztották alá, hogy a háborús viszonyoknak megfelelően visszaállítják az 1938-ban megszakított politikai és állami berendezkedést, az alkotmányos monarchiát.³ A *belpolitikai élet* stabilizálása érdekében újra bevezették a többpártrendszert, Constantin Sănătescu tábornok vezetésével koalíciós kormányt alakítottak a Nemzeti Demokratikus Blokkot⁴ létrehozó négy párt képviselőinek bevonásával,

¹ A fogalomhasználat történeti alakváltozásaira ld. *Bárdi Nándor*, Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Kalligram Kiadó, Pozsony 2003, 19–24. o.

² A társadalmi és politikai integráció közötti szoros kapcsolatot az indokolja, hogy jelen esetben egy erős, a többségi nemzettől eltérő etnikai tudattal, fejlett önálló kulturális és gazdasági intézményrendszerrel rendelkező népességgel állunk szembe. Ezért a politikai integrációnak az volt, vagy az kellett volna legyen az elsődleges célkitűzése, hogy törvényesen is biztosítsák ezen intézményrendszernek létét és tényleges működésének feltételeit.

³ *Monitorul Oficial* (Hivatalos Közlöny) 1944. szeptember 22., 202. sz., 1.626. törvényrendelet. 6232. o.

⁴ A Blokkot az ún. történelmi pártok kezdeményezésére hozták létre 1944. június 20-án. Tagja volt a Nemzeti Parasztpárt, a Nemzeti Liberális Párt, a Romániai Kommunista Párt és a Román Szociáldemokrata Párt. A baloldali pártokat csak taktikai

ellenben a tárcák döntő részét magas rangú tisztek vezették. A kormányzás első napjaiban kiderült, hogy újra fellángoltak az 1938-ban betiltott pártok közötti ellentétek: erőre kapott a hagyományos paraszt- és liberálistábori vetélkedés, amit tovább fokozott a munkáspártok, de elsősorban a Román Kommunista Párt agresszív, kormányellenes megnyilvánulásai. A kabinet *külpolitikai prioritásai* között a fegyverszüneti egyezmény mielőbbi aláírása és a második világháború első éveiben elcsatolt területek visszaszerzése szerepelt. Azonban a szeptember 12-ről 13-ára virradó éjszaka Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény nehezen teljesíthető feltételek elé állította a kormányt: Romániát, mint *legyőzött, ellenséges államot* 300 millió dollár kártérítés kifizetésére kötelezték, a szovjet főparancsnokság vezetése alatt működő és a fegyverszüneti egyezmény végrehajtásának szabályozására és ellenőrzésére létrehozott Szövetséges Ellenőrző Bizottság hatásköre pedig sértette az ország szuverenitását. A román nemzeti érdekek érvényesülése szempontjából csak a 19. szakasz adhatott némi okot az ünneplésre. Az már az első szakaszból kiderült, hogy Besszarábia és Észak-Bukovina végleg elveszett, ellenben Észak-Erdély visszaszerzése már csak kéznújtásnyira látszott, de annak beteljesülését két feltételhez kötötték: 1. a terület „*vagy annak legnagyobb része*” végleges hovatartozásáról a békeszerződés során döntenek (ez megfelelt a nemzetközi jog előírásainak); 2. ennek fejében Románia legkevesebb 12 hadosztállal vesz részt a további katonai hadműveletekben.⁵

Az RKP Központi Bizottságának kezdeményezésére létrehozott Országos Demokrata Arcvonal platformtervezetének nyilvánosságra hozatala után⁶ már mindenki számára világossá vált, hogy a politikai élet *polarizálódik*, még hozzá olyan gyors ütemben, amely nem volt előre látható.⁷ Az alig ezer fős tagsággal rendelkező RKP a szervezett munkásságot magába tömörítő Szakszervezet felhasználásával nap mint nap több száz vagy több ezer főt számláló tömegeket vitt ki Bukarest és a vidéki városok utcáira. A Vörös Hadsereg és a hazafias gárdák fegyveres támogatásának köszönhetően az RKP teljes immunitást élvezett, az erőszakos tömegdemonstrációk így „*törvényes*” színezetet kaptak. A november 4-én megalakult második Sănătescu-kormányba,⁸ majd annak decemberi bukását követően a Nicolae Rădescu⁹ tábornok vezette

okokból vették be, abban a reményben, hogy ezáltal a Szovjetunióval megkötendő fegyverszüneti egyezmény feltételei enyhébbek lesznek.

⁵ Magyarul *Orosz-román fegyverszüneti egyezmény*. Józsa Béla Atheneum kiadása, Kolozsvár 1945. Románul: *România, marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente I.* (Románia, a második világháború nagy áldozata. Forrásgyűjtemény I.) Coordonator: Marin Radu Mocanu. Arhivele Statului Român, București 1994. 310-324. o.

⁶ A platformtervezetet közölték az RKP felügyelete alatt működő *România Liberă* 1944. szeptember 26-i számában. A lapokat mindig egy nappal előre datálták, így a fenti lapszám is már szeptember 25-én az utcára került. Az RSzDP-én kívül az ODA-hoz csatlakozott pártok mind az RKP szatellit szervezetei voltak.

⁷ *Fischer-Galați, Stephen*, Románia în secolul al XX-lea, Institutul European, (Románia a XX. Században) Iași 1998, 101-102. o.

⁸ A második Sănătescu-kormányba az Ekés Frontjának elnökét, Petru Grozát nevezték ki miniszterelnök-helyettesnek, vagy például az RKP Központi Bizottságának tagját, Gheorghe Gheorghiu-Dej-t a Hírközlési Minisztérium élére.

kabinetbe beválasztott újabb és újabb baloldali politikusoktól azt várták, hogy a belpolitikai élet normalizálódik. Mindezen engedmények ellenére 1945 első három hónapjában az események nem várt fordulatot vettek. A megszerzett miniszteri tárcák birtokában az RKP tovább növelte kormányzati befolyását, sőt a kormányból való 1945. februári kiválásával megbénította annak működését is. A minisztertanács üléseinek jegyzőkönyveiből¹⁰ az is kiderül, hogy a kormányok nem tudtak megbirkózni a Szovjetunió gazdasági és katonai követeléseivel sem, ám a legnagyobb eredménytelenséget éppen a nemzeti érdekek érvényesítése területén könyvelhettek el. Az észak-erdélyi megyékbe visszatérő, de állomáshelyeiket csak részben elfoglaló román polgári közigazgatást alig másfél hónapos tartózkodás után, a helyi román lakosság, illetve a román kormányzat megdöbbenésére 1944. novemberében a SZEB döntése nyomán kiutasították, a területet szovjet katonai közigazgatás alá vonták.¹¹ A Sănătescu miniszterelnöknek címzett november 12-i átiratban a kiutasítást a régióban tevékenykedő „önkéntesekből és csendőrökből álló ezred katonáinak” szovjet- és magyarellenes akciójával indokolták, de meglepő módon a felhozott érvek sorában elsőként a következőre hivatkoztak: „Újra megjegyzi [mármint a SZEB – a szerző megj.], hogy a Vörös Hadsereg által felszabadított Erdélyben tilos a román közigazgatás bevezetése.”¹² A moszkvai vezetés saját biztonsági szempontjainak érvényesítését szem előtt tartva kihasználta az etnikumközi konfliktusokat, és egy újabb lépést tett a hatalom megragadása érdekében. A román államvezetés úgy értékelte a román közigazgatás kiutasítását, hogy ezzel a döntéssel megkérdőjelezték a terület feletti román szuverenitást,¹³ valamint azt sem fogadta el, hogy a közigazgatási apparátus irányítása a baloldali pártok monopóliumává vált. A szovjet diplomácia március első napjaiban már arra is elszánta magát, hogy az 1940-es balti államok „szovjetizálásában” tapasztalatokat szerzett Visinszkij külügyi népbiztos-helyettesen keresztül nyomást gyakoroljon az ifjú királyra. Visinszkij, felrúgva a diplomáciai érintkezés minimális szabályait, arra kényszerítette I. Mihályt, hogy az ország függetlenségének megőrzése érdekében az ODA platformjához csatlakozó Ekések Frontja elnökét, Petru Grozát bízta meg a

⁹A Rădescu-kormány működésére vonatkozólag ld. C. Giuresu, *Constantin*, Guvernarea Nicolae Rădescu. (Nicolae Rădescu kormányzása) Editura ALL, București 1996.

¹⁰ *România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente II.* (Románia és a fegyverszüneti egyezmény az Egyesült Nemzetekkel) Coordonator: Marin Radu Mocanu. Arhivele Statului Român, București 1995. 23 és 26. irat.

¹¹ Ezzel kapcsolatban ld. *Sălăgean, Marcela*, Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei (noiembrie 1944 – martie 1945) (Az észak-erdélyi szovjet közigazgatás. 1944. november – 1945. március) Centrul de Studii Transilvane – Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca 2002.; *Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor*, Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március). Pro-Print-Erdélyi Múzeum-Egyesület, Csíkszereda-Kolozsvár 2004.

¹² *Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor*, i.m., 13. irat.

¹³ *România și Armistițiul cu Națiunile Unite*, i.m. 22. és 23. irat.

kormányalakítással.¹⁴ Grozán keresztül azt is tudatta a királlyal, hogy a baloldali kormány kinevezése együtt jár a román közigazgatás észak-erdélyi bevezetésével. A Groza-kormány március 6-i megalakulása és a Groza–Sztálin táviratváltás nyomán Észak-Erdélybe újra visszatérhetett a román közigazgatás.

A moszkvai döntés mögött elsősorban biztonságpolitikai megfontolások húzódtak. A „*biztonságot preferáló, defenzív » birodalmi*»”¹⁵ és a regionális érdekek megkívánták, hogy a Szovjetuniót „*baráti államok*”¹⁶ vegyék körül, amelyeket „baráti” kormányok vezetnek. Másodsorban a sikeres román átállást követően kialakult román politikai rendszer „kockázati” vagy mondhatnánk „veszélyeztetettségi” tényezőt jelentett a Szovjetunió számára, mivel Románia az orosz birodalmi politika hagyományos terjeszkedési irányában terült el.¹⁷

Az úgynevezett román történelmi pártok vezetői az országra ható determinizmusok között ezek után elsőként kellett számoljanak a Kreml szándékaival és a szovjet katonai megszállásból eredő legnagyobb veszéllyel – a szovjet típusú gazdasági-társadalmi berendezkedés bevezetésének lehetőségével.

A román politikai pártok¹⁸ magyarságpolitikája

Mint azt már korábban említettük, az augusztus 23-i átállást követően kialakult román *politikai környezet* csak abból a szempontból tért el a két világháború közötti időszakról, hogy a történelmi pártok mellett kormány szinten képviselőkhöz jutottak a baloldali pártok is. Ez valójában azt jelentette, hogy a pártpolitikai és világnézeti folytonosság továbbra is megmaradt, és ez határozta meg a román *társadalom politikai tudatát*. A *társadalmi tudatból* azonban hiányzott a múlt átértékelésének igénye, a felelősségrevonás, amely részben abból vezethető le, hogy augusztus 23-

¹⁴ Rădulescu-Zoner, Șerban – Bușe Daniela – Marinescu, Beatrice, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*. (A kommunista totalitarizmus kiépítése Romániában) Editura Cavallioti, București 1995. 68. o.

¹⁵ Rainer M. János, *Magyarország a Szovjetunió árnyékában 1944–1990*. In: *Mérlegen a XX századi magyar történelem – értelmezések és értékelések*. Jelenkortörténeti Műhely III. Szerk. Püski Levente – Valuch Tibor. 1956-os Intézet – Debreceni Egyetem, Debrecen 2002. 204. o.

¹⁶ Sztálin James Brynes amerikai külügyminiszternek 1945. december elején címzett levelében tudomására hozta amerikai partnerének: „*a Szovjetunió számára az a lényeges, hogy a szomszéd államok, baráti államok legyenek.*” Idézi Fülöp Mihály, *Volt-e magyar külpolitika 1945 után?* In: *Mérlegen a XX. századi magyar történelem – értelmezések és értékelések*, i.m. 218. o.

¹⁷ Románia geostratégiai fontosságára mutat rá Iván M. Majszkij külügyi népbiztos-helyettes 1944. január 11-i keltezésű, a legfelsőbb pártvezetés számára készített feljegyzése. Ebben kifejtette, hogy a Szovjetunió és Románia (valamint Finnország) közt: „*hosszú időre szóló kölcsönös segítségnyújtási egyezményeket kell kötni, [...] a szükséges mennyiségű bázisoknak – katonai, légi, tengeri – a Szovjetunió rendelkezésére bocsátásával. Azonkívül a Szovjetuniót stratégiailag és gazdaságilag fontos vasúti és közúti rendszerrel kell összekötni*” Romániával. *Baráth Magdolna* (közveteszi), Ivan M. Majszkij: *A jövő világvágya kívánatos alapelveiről*. In: *Külpolitika*, 1996/3–4. sz. 159. o.

¹⁸ A tanulmányban csak a Nemzeti Parasztpárttal és a Román Kommunista Párttal kívánunk foglalkozni, 1944. őszén ez volt az a két politikai erő, amely yiltan küzdött a kormányzati hatalomért, és egyaránt a másik félt tartották a legnagyobb vetélytársnak.

án nem egy *kiugrás* történt, hanem *átállás* az új szövetségesek oldalára. Ennek egyik vetülete volt az egyre fokozódó nemzetiségellenesség, ami abban nyilvánult meg, hogy a világháború előestéjén elszenvedett területi veszteségekért egyöntetűen a nemzetiségeket tették felelőssé. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az antiszemitizmus kelléktárához már nem lehetett fordulni,¹⁹ mivel a szeptember 12-én aláírt fegyverszüneti egyezményben a román kormány kötelezettséget vállalt, hogy eltörli a faji törvényeket,²⁰ habár ez a folyamat igen hosszú időt vett igénybe.²¹

A vezető országos napilapokban nyilvánosságra hozott egyéni vélemények, megoldási javaslatok jól tükrözték a román társadalom közhangulatát. A bukaresti lapokban megjelent írásokban a *magyarkérdést* összekapcsolták *Erdély felszabadításáért vívott küzdelemmel*, a *terület feletti szupremáció* kérdésével, valamint a II. bécsi döntés után elkövetett *románellenes atrocitások felelősségével*. A Nemzeti Parasztpárthoz közel álló *Curierul*ban megszólaló Augustin Popa szerint „*az igazságot nem lehet megváltoztatni: űk [„Attila hordái”, mint ahogyan egy pár sorral korábban jellemezte az erdélyi magyarságot] jövevények, [...] mi pedig az őslakók ...*”²² Két nappal később megjelent írásában már kemény hangnemben figyelmeztette a magyarságot: „*Most az egyszer eltökéltek vagyunk és nem felejtjük el: számon tartjuk minden gonoszságukat és aljasságukat, minden törvénytelenységüket és gyilkosságukat. Minden felbujtót és végrehajtót, a gaztettek szellemi és tárgyi szerzőit felelősségre vonjuk, és mint háborús bűnöst fogjuk elítélni őket. Ez nem egy bizonytalan vagy elszigetelt fenyegetés, hanem a román nemzet utolsó figyelmeztetése.*”²³

Míndeközben a II. bécsi döntés után Romániába kényszerrel vagy önkéntesen kitoloncolt és/vagy áttelepült román lakosság közel 150.000-es²⁴ tömege nevében megszólaló *Ardealul* hasábjain megjelent cikkeken keresztül önkénteseket toboroztak, hogy létrehozzák az úgynevezett voluntár egységeket: „*Bosszút kell állni Horeáért, Iancuért [...] Eltörlitek a grófi börtönök emlékét. [...] Erdélyiek! Vár Kolozsvár, Várad, Szatmár. [...] Éljenek Erdély harcosai, várnak a felszabadító*

¹⁹ A korszakot fiatal kommunista káderként átélő Tóth Sándor a román társadalom nemzetiségellenességét egy később megjelent könyvében azzal magyarázza, hogy az egyik napról a másikra tiltottá vált antiszemitizmust a nemzetiségek iránti gyűlölet, idegenkedés váltotta fel, valamint a románellenes magyar bűnök számonkérése. Tóth Sándor, Dicsőséges kudarcaink a diktatúra korszakából. Gaál Gábor sorsa és utóélete Romániában 1946–1986. Balassi Kiadó, Budapest 1997. 20. o.

²⁰ Fegyverszüneti egyezmény 6. szakasza értelmében a román kormány vállalta, hogy „*hatályon kívül helyez minden faji megkülönböztetésre alapított törvényt és ebből eredő megszorítást.*”

²¹ Kuller, Hary, Evreii din România anilor 1944–1949. Evenimente, documente, comentarii. (A romániai zsidók az 1944–1949-es években. Események, dokumentumok, értelezések.) Editura Hasefer, București 2002. 408–418. o.

²² *Curierul* 1944. szeptember 18. „*Erdély órája*”

²³ *Curierul* 1944. szeptember 20. „*Magyarok el ne feledkeztek!*”

²⁴ A román történetírás ennél lényegesen több román menekültet tart számon, összesen 217.942 személyt. Ld. Șandru, Dumitru, Mișcări de populație în România (1940–1948). (Népességmozgás Romániában, 1940–1948.) Editura Enciclopedică, București 2003. 65. o.

*egységek. Gyertek!*²⁵ Minden egyes pártnak a támogatásuk növelése érdekében folytatott küzdelem során, illetőleg a párt- és kormányzati programjaik, szándéknyilatkozataik megfogalmazásakor szembesülnie kellett ezzel az attitűddel.

A politikai életben igencsak aktív és legnagyobb támogatást élvező Nemzeti Parasztpárt a magyar kérdés rendezése során *Erdély integritását*, a II. bécsi döntés következtében elveszített *terület feletti román szuverenitás újbóli* gyakorlását összekapcsolták a *magyarság lojalitásának kérdésével*.

Ionel Pop, Erdély frissen kinevezett nemzeti parasztpárti kormánybiztosa.²⁶ Az erdélyi változások emberséges módon fognak lezajlani cím alatt leközlött interjúban így vélekedett erről: „*ha az erdélyi magyarok eléggé értelmesek lesznek és meg lesz a lelki erejük is, hogy elfogadják a realitást – Erdély örökké Romániához fog tartozni –, és véglegesen lemondanak irredenta törekvéseikről és ábrándjaikról, akkor végérvényesen bekapcsolódhatnak Románia nagy sorsközösségébe. Ilyen feltétel mellett számukra itt minden szempontból jobb körülményeket fogunk biztosítani, mint amilyenben a magyarországi vérrokonok részesülnek, és Románia hasznos állampolgárai lesznek. Remélem, hogy így fog történni. Ezen bizalom hiányában, szélsőséges megoldásra kell gondolnunk, a repatriálásukra.*”²⁷

Azonban a *lojalitás ellenében felajánlott integrálódás törvényi biztosítékai* kevésbé voltak láthatóak, mivel az október 16-án nyilvánosságra hozott parasztpárti programnak a nemzetiségekre vonatkozó kitétele semmi újat nem ígért a két világháború közötti időszakban rögzített elvekhez és gyakorlathoz képest: „*12. pont. Az etnikai kisebbségek: a Nemzeti Parasztpárt továbbra is fenntartja az etnikai kisebbségekkel szembeni jól ismert hagyományos politikáját.*”²⁸

A kormánybiztosság felállítása körül kirobbant vitában elhangzott parasztpárti érvek,²⁹ illetve

²⁵ *Ardealul* 1944. augusztus 29. Pár napon belül – a Nagyvezérkar támogatásával – hét zászlóaljat állítottak fel (ezeket az 1940-es magyar bevonulás alkalmával elkövetett románellenes atrocitások színhelyeiről, vagy az ott meggyilkolt személyekről nevezték el), egyenként három-öt száz fővel, nagyobb részt olyan észak-erdélyi románokból (köztük nőkből), akiknek a II. bécsi döntés után el kellett távozniuk a Magyarországhoz csatolt területről, azonban akadtak köztük besszarábiai menekültek is. Az önkéntesek felvételénél semmiféle előzetes ellenőrzés nem érvényesült, többségük volt legionárius (vasgárdista), köztörvényes bűnöző vagy egyszerű kalandor volt.

²⁶ *Monitorul Oficial* 1944. október 10-i 234. számában jelent meg a Felszabadított Erdélyi Területek Közigazgatási Kormánybiztossága felállítását elrendelő 487-es számú törvény. 6567. o. Ionel Pop az NPP elnökének, Iuliu Maniunak volt az unokaöccse.

²⁷ *Curierul* 1944. október 25. Levéltári bizonyítékok hiányában nem állíthatjuk biztosan, hogy a Nemzeti Parasztpárt körében nyíltan megfogalmazódott a magyarság kitelepítésének szándéka, mindenestre ez a nyilatkozat is annak a véleménynek adott hangot, hogy a párton belül foglalkoztak a kitelepítés lehetőségével.

²⁸ *Curierul* 1944. október 16.

²⁹ Maniu a minisztertanács szeptember 26-i ülésén azzal indokolta a kormánybiztosság létrehozását, hogy a területet zökkenőmentesen és minél hamarabb integrálják a román államba. Számára a kormánybiztosság létrehozása közigazgatási kérdést jelentett, amely a túlméretezett bukaresti centralizációval szemben teret biztosított volna a helyi román érdekeknek.

magának az intézménynek a működése,³⁰ amelynek az élére Ionel Pop személyében ugyancsak egy parasztpárti politikus került, azt a meggyőződést erősítette meg a magyarságban, hogy a román elit továbbra sem hajlandó egy regionális és/vagy országos együttműködésre. Ellenben a Parasztpárt a kormánybiztosság vezetésének a kisajátításával, Erdély „bekapcsolásának” irányításával tovább növelhette tömegtámogatottságát.

Az a tény, hogy Maniu és a pártja is tevékeny részt vállalt az ún. voluntár egységek megszervezésében,³¹ tovább növelte a magyarság bizalmatlanságát a Nyugatbarát, magát demokratikusnak és progresszívnek nevező parasztpárttal szemben. Az önkéntesek vérengzései, a magyarelles atrocitások csak megerősítette őket ebben a hitükben.

A Román Kommunista Párt 1944. őszén két lehetőség közül választhatott: vagy tovább folytatja a hagyományos nemzetiségi politikáját, vagy a román tömegek megnyerése érdekében szakít egykori szövetségeseivel. Az RKP-nak azonban mindkét erő megnyerésére szüksége volt a hatalomért folytatott küzdelemben.

Az RKP kezdeményezésére alapított Országos Demokrata Arcvonal platform-tervezetének negyedik pontja az általános emberi- és szabadságjogok közötti célként fogalmazta meg a nemzeti, a vallási és a nemi megkülönböztetéstől mentes teljes jogegyenlőséget, az ország nemzetei közötti békés együttműködést és a nemzeti vagy vallási alapú üldözés törvényes büntetését.³² Az országos és megyei kommunista párti és baloldali lapok figyelmeztettek, hogy azok akik a magyarság ellen szítanak, egyenlőséget vonnak a magyar fasiszták és a magyar nép között. A *Scânteia* névtelen cikkírója így fogalmazta meg ezt a kérdést: „*Talán igazságos lenne összetéveszteni a magyar népet Horthy gyilkos bandáival?*” A Nagy Októberi Szocialista forradalom emlékére rendezett bukaresti ünnepség alkalmával tartott díszbeszédében Ana Pauker ugyanezeket a gondolatokat ismételte meg: „*Ez a lakosság [Észak-Erdély magyar lakosságára utalt – a szerző megj.] éppen úgy szenvedett Horthy hitlerista rezsimje alatt, mint a román nép Antonescu hitlerista rezsimje alatt. Ez a népesség éppen úgy nem akarta Horthy zsarnokságát, mint ahogy a román nép nem akarta Antonescuét.*” Majd a székelyföldi vérengzéseket ítélte el:

³⁰ A kormánybiztosság egyetlen vezető testületébe sem vontak be magyar nemzetiségű személyeket. A kormánybiztosság székhelyéül Kolozsvárt jelölték meg, ám a helyi szovjet katonai hatóságok ellenkezése, majd a szovjet katonai közigazgatás bevezetése miatt a városban nem állíthatták fel.

³¹ Az Erdélyért Önkénteseket Toborzó és Szervező Nemzeti Bizottság kezdeményezésére szervezték meg a „*Iuliu Maniu*” Önkéntes Légiót, vagy más források szerint a „*Iuliu Maniu*” Erdélyi Önkéntes Ezredet. Maniu 100.000 lejt adományozott az önkéntes egységek felállítására (ld. *Ardealul* 1944. szeptember 7.); az egyik önkéntes egység frontra indulásakor Maniu is részt vett (ld. *Dreptate* 1944. október 5.). A szovjet nyomásra feloszlott egységek tagjaihoz intézett felhívásban sajnálatát fejezte ki, hogy „*a román kormány rendelkezése következtében mindezeket a félkatonai alakulatokat feloszlatták ...*”, majd köszönetet mondott mindazoknak, akik „*eleget tettek hazafias kötelességüknek.*” (ld. *Dreptate* 1944. november 16.)

³² *Scânteia* 1944. szeptember 26.

„Hogyan tűrhetünk mégis olyan hitlerista státusú kegyetlenségeket, amelyeket az ún. Iuliu Maniu önkéntes gárdák követtek el, amelyek Erdélyt terrorizálják?”³³ A *Scânteia* egy korábbi számában helyi forrásokra alapozva részletesen beszámolt az észak-erdélyi atrocitásokról,³⁴ és ezt követően a *România Liberă* is hosszasan elemezte ezeket az eseményeket: „Szűnjék meg az erdélyi rémuralom. A felszabadító orosz hadseregek a román seregekkel együtt folytatják előrenyomulásukat, hatalmas csapásokat osztva a hitlerista ellenségre. S a felmentő seregek hátában jönnek a »Fekete Százak«, Olteanu banditái prédálva, erőszakot téve, gyilkolva, s mindezt a bosszúállás nevében. A magyar lakosságot betű szerint kiirtják.” A büntettekért Maniut és a kormányt tették felelőssé: „Vajon Maniu tud-e mindezekről? [...] Nap-nap után jönnek a hírek az ő nevének védelme alatt elkövetett új meg új gazettekről. Vajon nincs semmi mondanivalója? [...] Az erdélyi vérontásban és pusztításokban a kormány vétkes, mert az ő védnöksége alatt mentek végbe a történetek.”³⁵ A Kolozsváron szerkesztett *Világosság* napilapnak köszönhetően ezekről a véleményekről Észak-Erdély magyar lakossága is tudomást szerzett, mert a lap magyar fordításban kivonatosan közölte a baloldali lapokban megjelent hasonló témájú cikkeket.³⁶ A legnagyobb példányszámú dél-erdélyi napilap, a Brassóban kiadott *Népi Egység* ezen túlmenően nem csak a baloldali sajtóban magyarbarát nyilatkozatokat ismertette,³⁷ hanem a parasztpárti lapokban közreadott magyarellenes írások bemutatásának is teret szentelt.

Ugyanakkor az RKP a nemzetiségek, a magyar lakosság támogatását, a jogegyenlőség biztosítását nem önkényes politikai célként tüntette fel a román tömegek előtt, hanem a problémát úgy mutatta be, mint az erdélyi határvita lezárásának, a terület feletti román szuverenitás elismerésének zálogát.

A *Scânteia* hasábjain már az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás bevezetése előtt figyelmeztettek, hogy az Erdélyben elkövetett „rémtettek”-nek politikailag hátrányos következményei lehetnek. A szerző szerint „mintha valaki szándékosan fegyvert szeretne szolgáltatni országunk ellen az ellenségnek az elkövetkező békekonferenciára.”³⁸ Még egy hónap sem telt el és a SZEB november 12-én kiutasította a román közigazgatást Észak-Erdélyből. Luca László, az RKP Végrehajtó Bizottságának tagja a döntést azzal magyarázta, hogy:

³³ *Scânteia* 1944. november 8.

³⁴ *Scânteia* 1944. október 23. „A felszabadított Erdélyben elkövetett rémtettek”

³⁵ *România Liberă* 1944. november 6.

³⁶ *România Liberă* 1944. november 6-i cikkét például a *Világosság* november 19-i számában közölték.

³⁷ *Népi Egység* 1944. november 10-én ismertette Ana Pauker november 7-i bukaresti beszédét, a november 15-i lapszámban Luca Lászlónak (Vasile Luca) a *Scânteia* november 13-i számában megjelent cikkét, vagy november 19-én Grigore Preoteasanak a *România Liberă* lapban „Kit terhel a felelősség” című írását. Ugyancsak ebben a lapszámban ismertették Iuliu Maniunak az önkéntes gárdákhoz intézett felhívását, amely a *Dreptate* november 16-i kiadásában jelent meg.

³⁸ *Scânteia* 1944. október 23. „A felszabadított Erdélyben elkövetett rémtettek”

„a kormány nem tartotta be a fegyverszünetet [mármint a fegyverszüneti egyezményt – a szerző megj.], amidőn a békés magyar népességgel szemben sovinszta és faji előítéleten alapuló magatartást tanúsított.” Majd érvelését így folytatta: „Ne felejtsük el, hogy Észak-Erdély csak egy olyan demokratikus Romániába illeszthető be, amely az összes együtt élő nemzetiségeknek biztosítékot nyújt szabad gazdasági és politikai fejlődésére és teljes jogegyenlőséget a román néppel.”³⁹

Az RKP felügyelete alatt működő Országos Demokrata Arcvonal 1945. január 29-én nyilvánosságra hozott kormányzási programjában már explicite megfogalmazták, hogy Erdély visszaszerzése csak a nemzetiségi jogegyenlőség biztosításával érhető el. A kormányzási program negyedik pontja kimondta: „A demokratikus politikának és az EGYÜTTLAKÓ NEMZETEK TESTVÉRISÉGÉNEK a megvalósítása lesz az a politika, amely biztosítani fogja ÉSZAK-ERDÉLY BEKAPCSOLÓDÁSÁT, amely az 1944. augusztus 23. után egymást váltó kormányok fasiszta tagjainak sovinszta és reakciós politikája miatt ma még az ország többi részétől elválasztva található.”⁴⁰ [Eredeti kiemelés – a szerző megj.] A Petru Groza vezette baloldali kormány beiktatása után Észak-Erdélybe valóban visszatérhetett a román közigazgatás.

Összehasonlítva az RKP és az NPP magyarságpolitikáját, megállapíthatjuk, hogy az NPP az országegyesítés során, engedve a tömegek közhangulatának, a magyar-kérdést állambiztonsági ügyként kezelte, és nem számolt, vagy ha igen, már túl későn ismerte fel a nemzetiségekkel szemben alkalmazható politikát. A Szovjetunió – saját érdekeinek megfelelően – Romániában nem engedélyezte a beneși nemzetiségi politikát. Az RKP – moszkvai sugalmazásra – a nemzetiségi egyenjogúsítási politikát *eszközként használta* fel a kormányzati hatalomért folytatott küzdelemben. Miközben a nemzetiségek védelmezőjeként lépett fel, országos lejárató sajtóhadjáratot indított Maniu ellen a nevét viselő önkéntesek atrocitásai miatt. A nemzetiségek támogatását egyben a *demokrácia fokmérőjeként* tüntették fel, és egyúttal a *nemzeti érdekek felkarolásaként* is, hiszen Erdély csak az RKP által meghirdetett demokratikus jogokat biztosító Romániához csatlakozhat – vallotta a baloldal. Az RKP nemzeti elkötelezettségét azzal is alátámasztotta, hogy kihasználva a dél-erdélyi magyarság politikai vezetőrétegének internálását, illetőleg az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás következtében kialakult hatalmi űrt,

³⁹ *Scântea* 1944. november 13.

⁴⁰ *România. Viața politică în documente 1945*. Arhivele Statului din România. (Románia. A politikai élet az iratok tükrében, 1945.)
Coordonator: Ioan Scurtu. București 1944, 94. o.

pártutasításra egy olyan magyar politikai formációt hozott létre, amely a jogegyenlőség ellenében a magyarság nevében nyíltan lemondott a határvetelésről.⁴¹

⁴¹ Scânteia 1944. október 7. *A Magyar Dolgozók (Országos) Szövetségének felhívása*. A MADOSz-t 1934. őszén alakították meg, majd az 1944. október 16-án tartott barssói értekezleten a Romániai Magyar Népi Szövetség elnevezést vette fel.